

गोष्ट क्र. २

१० जानेवारी २०२१

तैशाळी बिनीवाले
(पाटणकर)
(९१७८ - ९१८३)

नेतृत्व या संकल्पनेला
अनेक पैलू आहेत असं
म्हणता येईल. संघटना
करण्याचं कौशल्य असेल
किंवा संवाद कौशल्य
असेल, हे साधत
असतानाच नैतिक मूल्यं
जपणे हे महत्त्वाचं असतं.

आपण योग्य वेळेला योग्य
प्राधान्य देऊ शकलो तर
कुटुंब, व्यवसाय, ग्राम-
विकास अशी कामं
सहजपणे करू शकतो.

**Reduce, reuse &
recycle**

या तत्त्वावर माझा विश्वास
आहे आणि मी गेले काही वर्ष
ते आचरणात आणत आहे.

प्रशालेतल्या आठवणी

१९७८ साली मी प्रबोधिनीमध्ये आले. आमची कन्यका प्रशालेची तिसरी तुकडी असल्यामुळे प्रज्ञा मानस संशोधिकेचे अनेक शैक्षणिक प्रयोग आमच्या वर्गावर झाले! एक सगळ्यात वेगळा आणि कायम लक्षात राहिलेला अनुभव म्हणजे प्रबोधिनीत इंग्रजी शिकवण्याची आगळी वेगळी पद्धत! लिपीला फार महत्त्व न देता देवनागरीमधून इंग्रजी शिकल्यामुळे त्याचा ताण फारसा कधी आलाच नाही किंवा त्याची खरतर मजाच यायची.

शाळेकडून वाचनाची गोडी लावली गेली. वाचनाचा असा आम्हाला एक स्वतंत्र तास असायचा. अवांतर वाचनाची सवय/आवड या तासिकेमुळे लागली. आम्ही शाळेत असताना शाळा खूपच लहान होती त्यामुळे शाळेतला प्रत्येक जण प्रत्येकाला माहीत असायचा, एका छोट्या कुटुंबासारखीच शाळा वाटायची. जणु दुसरं घरच ! इयत्ता ७वीत असताना दूरदर्शनवर रविवारी चांगले-चांगले सिनेमा लागायचे आणि नेमकी आमची सहामाही परीक्षा त्याच काळात होती, तेव्हा इतिहासाचा पेपर असताना ताईनी आम्हाला सांगितलं, पेपरात कमी मार्क मिळाले तरी चालतील

१९८३ ची तुकडी

पण चांगला सिनेमा सोडू नका. त्यामुळे कधीच फक्त परीक्षा, मार्क याचा विचार करायला शाळेने शिकवलं नाही.

मला स्वतःला लोकांसमोर जाऊन बोलण्याची सुरुवातीला भीती होती. पण शाळेत प्राथर्नेच्या वेळेला, कधीही सगळ्यांसमोर जाऊन, एखाद्या पुस्तकावर, स्वातंत्र्य सैनिकांवर दहा मिनिटे बोलायला सांगायचे. त्यावेळी तेवढा उत्सूर्त विचार करून आपले विचार इतक्या लोकांच्या समोर मांडायचं धाडस गोळा करावं लागायचं. तेव्हा तेवढा सखोल विचार करण्याचं, एका पद्धतीत विचार मांडायचं प्रशिक्षण मिळत गेलं आणि हळूहळू बोलण्याची ही भीती कमी झाली. आणखी शाळेची एक अविस्मरणीय आठवण म्हणजे प्रकल्प. त्यावेळी बाकीच्या शाळांमध्ये नसलेली आणि आपल्या प्रशालेत असलेली ही व्यवस्था. तेव्हा मी जगातल्या विविध भौगोलिक प्रदेशांमध्ये घरं कशी असतात याचा अभ्यास केला होता. त्यासाठी मी सुतारकाम शिकून घेऊन सगळी लाकडाची घरं तयार केली होती. तो खूप लक्षात राहिलेला असा प्रकल्प होता. खो-खोच्या संघाची कर्णधार असण्यापासून ते समूहीत गायनार्पयंत अनेक अभ्यासाबाहेरच्या स्पर्धामध्ये भाग घ्यायला मिळायचा. शाळेतल्या शिक्षकांशीही एक वेगळंच नातं तयार व्हायचं, अगदी प्राचार्यांपासून सगळ्यांशी खूप मोकळेपणाने बोलता यायचं, अडचणी सांगता यायच्या. आयुष्यातला सगळ्यात सुवर्णकाळ असा तो शाळेचा काळ होता, त्यामुळे पाया खूप पक्का झाला.

शाळेतून बाहेर पडल्यावर गरवारे महाविद्यालयात प्रवेश घेतला तेव्हा एक खूप मोठा सांस्कृतिक धक्का बसला. प्रबोधिनीत आपण फारसं बाहेरेच्या जगाशी जोडलेले नसतो, त्यामुळे इतर विद्यार्थ्यांचे विचार, राहणीमान पाहून थोडासा बदल जाणवला. एकदा महाविद्यालयात असताना मी व माझ्या दोन मैत्रीणींनी वेल्ह्याला निवासी शिबिर घ्यायचं ठरवलं होतं. तिथे जाताना रस्त्यात आमच्या बसचा अपघात झाला. त्यातल्या एका बाईला खूप लागलं होतं आणि जवळपास कुठलही गाव नव्हतं. तिच्यावर आम्ही तिथेच प्रथमोपचार केले. चालत जाऊन एक बैलगाडी शोधून आणली आणि तिला तिच्या गावाला पाठवून दिलं. तिथून पुढे शिबिर घ्यायच्या नियोजित स्थळार्पयंत आम्ही चालत गेलो. दिवसभराचं शिबिर घेतल्यानंतर आम्ही आमच्या राहण्याच्या ठिकाणी गेलो. तिथे गेल्यावर आमच्या लक्षात आलं की इथे तर आमची सोय होऊच शकत नाही. त्यांच्या घरी कांद्याचं पीक आलेलं होतं आणि घरभर कांदे होते. आमच्या बरोबर तर ७वी-८वीतल्या मुली होत्या. मग आम्ही बराच विचार केला आणि मंदिरात राहायचं ठरवलं. सरतेशेवटी एका गावातल्या वृद्ध जोडप्याने आम्हाला छप्पर दिलं, आसरा दिला आणि आमचं शिबिर पार पडलं. यावरून एवढच सांगायचं आहे की प्रबोधिनीने एखाद्या अवघड प्रसंगी काय करायचं, घाबरून न जाता समस्या कशी सोडवायची याचं प्रशिक्षण नक्की दिलं.

पुढचे शिक्षण

पुढे शिक्षण काय घ्यायचे असा फारसा विचार केला नव्हता, आई-बाबा दोघेही वैद्यकीय क्षेत्रात असल्यामुळे लहानपणापासूनच त्याची एक पार्श्वभूमी होती, घरात पाहिलेलं होतं आणि म्हणून मग या क्षेत्रात येण्याचा निर्णय घेतला. मग वैद्यकीय क्षेत्रात मला काम करायला आवडेल असं लक्षात येत गेलं आणि त्यासाठीचे कष्ट घेतले. बी. जे. मेडिकल महाविद्यालयात प्रवेश घेतल्यानंतर मात्र प्रबोधिनीशी संपर्क थोडासा कमी झाला. शाळेतून बाहेर पडल्यावर, आपण शाळेत जे काही शिकलो ते सगळं बरोबरच होतं का? त्यातलं काय बरोबर आणि काय चूक असे विचार काही वेळेला मनात यायचे. थोडंस distancing from school असं त्या काळात झालं. पाच वर्षांनी MBBS झाल्यावर gynecology आवडतंय हे लक्षत आलं आणि तिथे पुढील शिक्षणासाठी प्रवेश मिळाला. तिथे MD आणि DGO करून मी बाहेर पडले. माझ्यासाठी एक

सगळ्यात महत्वाची गोष्ट म्हणजे मला अनुभव घ्यायला (practice करायला) लगेचच घरचं इस्पितळ होतं, तिथे काम करायला सुरुवात केली आणि त्यानंतर मी माझी स्वतंत्र practice सुद्धा सुरू केली. माझ्या practice ला लागेल तसं आणि तेवढं मी शिकत होते. त्यानंतर माझी practice, माझी मुलं यातच माझा पूर्णवेळ जात होता.

ग्रामीण स्त्री आरोग्य

१९९८ मध्ये प्रबोधिनीत एक माजी विद्यार्थिनीचा मेळावा झाला होता. त्यावेळेस सुवर्णाताईच्या संपर्कात आले आणि काहीतरी काम करायची माझी इच्छा मी बोलून दाखवली. काही दिवसातच वेल्हे इथे चालणाऱ्या आरोग्याच्या कामात हातभार लावायचं मी ठरवलं आणि महिन्यातून एकदा किंवा दोनदा तिथे आरोग्यशिबिरं घ्यायला सुरुवात केली. अशाप्रकारे माझ्या ग्रामीण भागातल्या कामाला सुरुवात झाली.

माझ्या आत्ताच्या कामाच्या स्वरूपाचा विचार करायचा झाला तर संपूर्ण काम हे दोन भागांमध्ये विभागता येईल. शहर आणि ग्रामीण विभाग असे. शहरातल्या कामाबद्दल सांगायचं झालं तर मी स्त्रीरोग आणि प्रसुतीतज्ज्ञ असल्यामुळे स्थियांच्या आरोग्याशी माझा खूप जवळचा संबंध आहे. हे माझं काम खूप आनंदायी आहे. कारण प्रत्येक बाळाचा जन्म हा त्या परिवारासाठी खूप महत्वाचा आणि आनंद देणारा सोहळा असतो. जस-जसा तुमचा या क्षेत्रातला अनुभव वाढत जातो तस-तशा तुमच्याकडे येणाऱ्या अवघड किंवा गुंतागुंतीच्या केसेस वाढत जातात. त्या स्त्रींचं वय, बदलती जीवनशैली, आरोग्य या सगळ्यातून त्या बाळाचा सुखरूप जन्म होणं हे बच्याचदा तणावपूर्ण आणि आव्हानात्मक काम ठरतं. त्यामुळे सध्या माझ्या practice बरोबर अभ्यास करणं, नवीन शिकत राहणं हे चालू असतं.

ग्रामीण भागातल्या वेल्हे या तालुक्यात सध्या मी काही काम करते. या भागात १९९८ मध्ये मी एका जर्मन प्रकल्पाच्या अंतर्गत Maternal - Child Health असं काम सुरू केलं. त्या अंतर्गत विविध तपासण्या करणं, औषधं उपलब्ध करून देणं, प्रसुतीच्या वेळेस स्थियांना मदत करणं हे काम तीन वर्षांसाठी मी करत होते.

शहरातून ग्रामीण भागात जाताना असं वाटत होतं, की आपण शिकलेल्या आहोत त्यामुळे आपलं तिथे स्वागत करतील, त्यांना आपली गरज असेल. पण तिथे गेल्यावर कळलं की त्यांना आपली गरजच वाटत नाही, त्या आहेत त्या स्थितीत खूप सुखी आहेत. पहिल्या तपासणीला माझ्याकडे एकही महिला आली नाही, आम्ही अगदी भरपूर उपकरणे घेऊन गेलो होतो पण हिरमुसल्या चेहऱ्याने परत आलो. मग हळूहळू असं लक्षात येत गेलं की त्यांच्या मनात बरेचसे गैरसमज आहेत. डॉक्टर तपासताना किडनी काढून घेतील, त्यांच्या गोळ्या खाऊन बाळाचं डोकं कडक होईल, उगाच्च शस्त्रक्रिया करतील, असे अनेक गैरसमज आम्ही पहिल्यांदा गेलो तेव्हा त्यांच्या मनात होते. मग जन-जागृती करण्याच्या आणि शिक्षण देण्याच्या प्रक्रियेपासून सुरुवात केली. नंतर मग हळूहळू आम्हाला हवा तसा प्रतिसाद मिळत गेला.

वेल्हे येथे २००६ सालापासून दर महिन्यातून एकदा आणि आता महिन्यातून दोनदा गरोदर महिलांसाठी शिबिरं होतात. या शिबिरात गरोदर मातांची तपासणी केली जाते. मोफत औषधेपचार दिले जातात, जरूरीप्रमाणे रक्त चाचण्या केल्या जातात. यासाठी माझी वर्ग मैत्रीण डॉ. संगीता जोग हिचे साहाय्य मिळते. आज तिथल्या अनेक महिलांचे उपचार सलग चौदा वर्ष आपण मोफत करतो आहोत.

गेली चौदा वर्ष हे काम मी करू शकले कारण माझ्याकडे खूप चांगला पाठिंबा देणारी पाटणकर हॉस्पीटल सारखी व्यवस्था होती. पैसा, वेळ आणि बळ या सगळ्याच गोष्टी मला यामुळे मिळाल्या. कदाचित मी एकटी असते तर हे सांभाळणं अवघड गेलं असतं. शिबिरासाठीची औषधं, प्रवासाचा खर्च, माझ्याबरोबरचा सहकारी वर्ग या सगळ्यात पाटणकर मेडीकल फाऊंडेशनची खूप मोठी आर्थिक मदत होत असते. दुसऱ्या बाजूला विचार करायचा झाला तर, ग्राम विकसन विभागातर्फे तिथे जे काम चालू आहे त्याची एक अतिशय भक्कम पार्श्वभूमी या कामासाठी तयार असते आणि त्यांच्या कामातूनच खरं सांगायचं तर ही प्रेरणा मिळते. आपल्याला समाजासाठी काम करायचं आहे ही इच्छा फक्त मनात असावी लागते, मग आपल्याला त्यासाठीचे विविध मार्ग मिळत जातात. प्रबोधिनी हा असाच एक महत्वाचा मार्ग मला सापडला असं मी नक्की सांगेन. ग्राम विकसन विभागातल्या networking मुळे, तिथल्या कार्यकर्त्यांच्या कामामुळे मी हे काम करू शकते. प्रबोधिनीच्या ग्राम विकसन विभागाच्या कामामुळे आमच्या कामावर कधीच संशय घेतला नाही. ते काम कायमच प्रबोधिनीच्या banner खाली आहे हे बघताच लोकांनी आमच्यावर विश्वास ठेवला.

आंबवणे इथे सुरुवातीला आम्ही Primary Health Center मध्ये ही शिबिरं घ्यायला सुरुवात केली. तपासणीसाठी सगळ्या बायका तिथे यायच्या. जेव्हा तिथल्या डॉक्टरांना आमच्यामुळे काही अडचणी उद्भवायला लागल्या तेव्हा त्यांनी अक्षरशः हाताला धरून आमची हकालपट्टी केली. इथे आता पुढचं काम करता येणार नव्हतं, त्यामुळे जागेची मोठी अडचण उभी राहिली. त्यावेळेस त्या गावातल्या महिला आमच्या पाठीशी उभ्या राहिल्या, आमच्या घरी आजचं शिबिर घ्या असं म्हणाल्या. यातून आमच्या कामाचं महत्त्व त्यांच्यापर्यंत नक्की पोचलेलं आहे याची आम्हाला खात्री झाली. आज एक स्वतंत्र जागा घेऊन हे काम तिथे चालू आहे. मला एक नक्की सांगावसं वाटतं, की अडचणी आल्या तरच आपण त्या सोडवण्याचा विचार करतो. अनेक अडचणी आल्या पण बरोबर इतकी माणसं असल्यामुळे हे काम कधीच थांबलं नाही.

मला कायमच खूप मोठी support system आहे. सासू-सासरे, माझा नवरा या सगळ्यांना मी करत असलेल्या कामाचं महत्त्व मी समजावून सांगू शकले आणि त्यामुळे कायमच त्यांची खूप मदत झाली. स्त्री ही मुळातच अनेक कामं किंवा ज्याला multitasking म्हणतात ते सहजरित्या करू शकते. योग्य वेळेला योग्य प्राधान्य देऊ शकलो तर कुटुंब , practice, काही छंद, सामाजिक काम आपण करू शकतो.

स्त्री शक्ती

एखाद्या स्त्रींच सबलीकरण किंवा Women Empowerment असं म्हणताना त्या स्त्रीला सर्वांगीण स्वातंत्र्य मिळायला हवं. सामाजिक, आर्थिक, शारीरिक सगळ्याच बाबतीत तिचे निर्णय तिला घेता यायला हवेत. प्रत्येक संधीसाठी तिचा समपातळीवर विचार व्हायला हवा. She should get equal right, without any discrimination is women empowerment. स्वतःची मतं तिला मांडता येण्याची क्षमता तिच्याकडे असायला हवी. स्त्री म्हणून समाजाने आणि अगदी तिने स्वतःनेही तिचा आदर करायला हवा. आरोग्याविषयी बोलायचे झाले तर, घरातल्या स्त्रींच आरोग्य ही सगळ्यात कमी प्राधान्य असलेली गोष्ट म्हणून पाहिली जाते. बाकी सर्व विषय झाल्यावर जर वेळ उरला तर मग तिच्या आरोग्याकडे पाहू हा ग्रामीण असो वा शहरी अशा दोन्ही भागातला दृष्टीकोन आहे. याचं सगळ्यात मुख्य कारण म्हणजे स्त्रीच स्वतःला सगळ्यात कमी महत्त्व देते. त्यामुळेच समाजाचा असा दृष्टीकोन होत जातो.

आपल्या समाजात अजूनही स्त्री-भृणहत्या कायम आहे. समानतेच्या गोष्टी बोलण्याच्या आधी आपण त्या मुलीचा जगण्याचा हक्कच हिरावून घेतो. कायद्याने कितीही यावर बंदी आणली तरी ह्या प्रथा अजून समाजात प्रचलित आहेत असे दिसते. ग्रामीण भागात, पहिल्या बायकोला सतत मुलीच होतात म्हणून दुसरं लग्न करणं अशा गोष्टी दिसतात. वेल्हाला सुरुवातीला एक जोडपं मूळ होत नाही म्हणून आमच्याकडे आलं होतं. चौकशी केल्यावर असं कळलं, की पहिल्या बायकोला मूळ होत नाही म्हणून त्यानं दुसरं लग्न केलं. जेव्हा मी त्या पुरुषाला विचारलं की तुझ्या तपासण्या तू करून घेतल्यास का? तेव्हा त्याचं असं उत्तर होतं की माझ्या तपासण्या कशाला? माझ्यात काय दोष असणार? सरते शेवटी तपासणीनंतर त्याच्या आरोग्यातच दोष निघाला आणि त्यावर उपचार केल्यावर दुसऱ्या बायकोला मूळ झालं. पण या सगळ्यात मूळ न होण्याचा कळंक घेऊन पहिली स्त्री मात्र तशीच राहिली.

मूळ होणं न होण्याला स्त्रीच जबाबदार, मुलगा- मुलगी होण्याला तीच जबाबदार, पुढे गर्भनिरोधके वापरणे आणि नसबंदी शस्त्रक्रिया करून घेणे या सुद्धा तिच्याच जबाबदाऱ्या आणि जी एवढ्या दिव्यातून जात असते, तिला, तिच्या आरोग्याला मात्र काहीच किंमत नाही, ही आपल्या समाजातली वाईट परिस्थिती आहे. शिक्षण आणि जन-जागृती यानेच ही गोष्ट बदलू शकते असं मला वाटतं.

स्त्री आरोग्य म्हटल्यावर 'हा आजार' - 'हे कारण' - 'हा उपाय' असा बच्याचदा विचार होताना दिसतो. आपल्याकडे तो रोगी बच्याचदा साथं पोट दुखतय म्हणून आलेला असतो, आणि मग त्याच्याशी गपा मारता-मारता असं लक्षात येतं की या व्यक्तीला शारीरिक नाही तर कुठलातरी मानसिक प्रश्न भेडसावतोय. त्याच्यासाठी तेवढा वेळ, तेवढं प्राधान्य आणि तेवढा मोकळेपणा हा डॉक्टरकडे असायला हवा आणि याद्वारे आपण बच्याचदा त्यांना मदत करू शकतो हे लक्षात येतं. शारीरिक आरोग्याबरोबर मानसिक आरोग्यही तेवढंच महत्त्वाचं आहे हे लक्षात घ्यायला हवं.

अनुभवातून लेखन

मी मध्यांतरी गरोदरपणावर एक पुस्तक लिहिलं होतं. त्या पुस्तकाचं नाव 'बाळंतपण- अथपासून इतिपर्यंत' असं आहे. हे पुस्तक राजहंस प्रकाशनाने प्रकाशित केले आहे. २०१० साली लिहिलेल्या या पुस्तकाच्या आत्तापर्यंत पाच आवृत्त्या

निघात्या. त्या पुस्तकात संपूर्ण आई होण्याचा प्रवास गोष्टीरूपात लिहायचा प्रयत्न मी केलेला आहे. या पुस्तकाला प्रतिसादही कायम चांगलाच मिळत गेला. हा माझा एक खूप छान अनुभव होता. १९९९ पासून मी गरोदर स्थियांना पहात आहे, त्यांचे प्रश्न काय आहेत हे मला कळत होतं. मला माझ्याकडे येणाऱ्या स्थियांशी बोलायला खूप आवडत. या सगळ्या अनुभवांचा मला हे पुस्तकं लिहताना खूप उपयोग झाला. मी अजूनही सापाहिक, मासिकं यामध्ये लेख लिहिते. स्थियांना त्यांच्या आरोग्याची तोंडओळख होण्यासाठी हे पाऊल महत्वाचे आहे असं मला वाटतं.

शहरातल्या आणि गावातल्या आरोग्य व्यवस्थेत आजही प्रचंड मोठी दरी आहे. आजही काही वैद्यकीय सेवा ग्रामीण भागात उपलब्ध नाहीत. UK सागरबा देशात अगदी शहरात किंवा गावात एकाच गुणवत्तेची वैद्यकीय सोय मिळते. आपल्याकडे गावातली वैद्यकीय सोय तितकी योग्य आणि चांगल्या प्रतीची आहे का? तिथे नक्की कशाची गरज आहे याचा विचार केला जात नाही. शहरातले उपचार हे खूप महाग आहेत आणि तिथर्पर्यंत पोचण्यासाठीचे रस्ते, वाहन याच्या सोयीसुधा उपलब्ध नाहीत असं लक्षात येतं. गरोदरपणाचा विचार केल्यास शहराकडे लग्न आणि मूल होण्याचं वाढतं वय ही समस्या दिसते तर ग्रामीण भागात लहान वयात लग्न होणं हा प्रश्न आहे. दोन्हीकडे काम करण्याची आव्हानं ही खूप वेगळी आहे.

आता ही परिस्थिती नक्की बदलते आहे. आता महिला लगेच आमच्याकडे येतात, तपासण्या करतात, त्या उपचारांमध्ये नियमितता राहते आणि त्यामुळे महिलांचं आरोग्य सुधारताना नक्कीच दिसतं. सगळ्यात महत्वाचा मोठा बदल म्हणजे तेव्हा १९९८ साली ९५% महिला या घरातच बाळंत व्हायच्या आणि आज ९९% महिला या दवाखान्यात येतात. त्यामुळे त्यांना जास्त चांगले उपचार मिळू शकतात.

एक चिंतन

हे सगळं काम करत असताना अनेक ठिकाणी नेतृत्व ही संकल्पना डोक्यात येते. नेतृत्व या संकल्पनेला अनेक पैलू आहेत असं म्हणता येईल. संघटना करण्याचं कौशल्य असेल किंवा संवाद कौशल्य असेल, हे साधत असतानाच नैतिक मूल्य जपणे हे महत्वाचं असतं. ही मूल्य फक्त नेत्याकडे नव्हे तर गटातल्या सगळ्या माणसांमध्ये रुजवावी लागतात तरच आपल्याला हवं तसं काम होते. कामाची एकसंधता तशीच चालू ठेवायची असेल तर सगळ्यांना एकत्र घेऊन काम करायला हवं. एखाद्या वेळी जरी मी नसेन तरी काम चालू असलं पाहिजे या दिशेने गटबांधणी करणं महत्वाचं ठरतं.

कोविड परिस्थितीचा विचार करता या काळात सगळेच खूप घाबरले होते. मला कोविड झाला तर माझ्या बाळाला होणार का या भीतीने अगदी abortion करण्यापर्यंतही लोक विचार करत होते. तेव्हा या समस्येशी सामना करावा लागला. त्या सगळ्यांना मानसिक धैर्य देणं, त्यांच्याशी फोनवर संवाद साधणं अशा गोष्टी कराव्या लागल्या. या काळात बरोबर काम करणाऱ्या सहकाऱ्यांची काळजी घेणंही महत्वाचं होतं तसंच स्वच्छतेची काळजी घेण्यासाठीही विशेष तयारी करावी लागली. या काळात काम जरा कमी असल्यामुळे मला व्यक्ती म्हणून शांतता मिळाली, घरी कुटुंबाबरोबरही वेळ घालवायला मिळाला. आपल्याला समाजासाठी काम करायचं आहे, मोठं उद्दिष्ट ठेवून काम करायचं आहे, याचं बीज प्रबोधिनीतल्या शिक्षणानी रुजवलं जातं. आता माझ्या कौटुंबिक जबाबदाऱ्या बच्याचं अंशी कमी झालेल्या आहेत. मला आता माझं सामाजिक काम वाढवायला नक्कीच आवडेल.

प्रबोधिनीत साधारण एकच बुद्ध्यांक असलेली, एकच सामाजिक पार्श्वभूमी असलेली, एकाच पद्धतीने विचार करणारी अशी लोकं आपण बघतो. प्रबोधिनीच्या बाहेर पडल्यावर खूप भिन्न विचाराची, भिन्न प्रवृत्तीची माणसं बघायला मिळतात. त्यांच्याबरोबर आपल्याला जुळवून घ्यायचं असतं, त्यांच्याबरोबर काम करायचं असतं. सुरुवातीला हे थोडं शिकून घ्यावं लागतं.

माझ्या आयुष्यात वेगवेगळ्या टप्प्यावर वेगवेगळे गुरु भेटले. माझी पहिली गुरु म्हणजे माझी आई. माझ्या आईकडून कायमच उत्तमता राखण्याचा गुण मी शिकले, त्याला वेळ लागला तरी चालेल तरी ते काम योग्य पद्धतीने व्हायला पाहिजे. एक चांगला माणूस म्हणून जगायला मी आईकडे बघून शिकले. वेळ वाया न घालवणं, प्रत्येकाला आपल्याकडचं ज्ञान देणे हे मी आईकडून शिकले. दुसरे गुरु म्हणजे माझे बडील. ते वैद्यकीय व्यवसायाबरोबरच आदिवासी गावांमध्ये जाऊन काम करायचे. समाजातल्या प्रत्येक स्तरावरच्या व्यक्तीशी मनमोकळेपणाने बोलणं, त्यांना जीव लावणं हे मी माझ्या बाबांकडून शिकले. प्रबोधिनीत नलूताईची शिस्त, नीटनेटकेपणा शिकायला मिळाला. आणि समाजामध्ये अशी अनेक लोकं आहेत ज्यांना मी प्रत्यक्ष भेटले नाही, उदाहरणार्थ सिंधूताई सपकाळ, पण अशा लोकांकडून काम करण्याची प्रेरणा कायम मिळत असते.

आवाहन

सध्या माझा प्रबोधिनीच्या ग्राम विकसन विभागाशी बराचसा संबंध आहे, प्रशालेत बन्याचवेळा मुलींशी बोलायला येते. नव्या दमाच्या ताज्या प्रबोधकांना मला हेच सांगायला आवडेल की प्रबोधिनीशी असलेली नाळ तोङू नका. आपल्याला इतक्या गोष्टी या शाळेने दिल्या आहेत की ह्या आयुष्याच्या विविध टप्प्यांवर त्या तुम्हाला कळत जातील. आणखी एक गोष्ट सांगायची म्हणजे बन्याचदा आपल्याला काहीतरी नवं काम करायचं असतं, पण वेळ मिळेल की नाही, मला जमेल की नाही अशा अनेक शंकांनी आपण काम सुरुच करत नाही. तर असं गोंधळून जाण्यापेक्षा जितका वेळ, जितकी शक्ती आत्ता तुमच्याकडे आहे त्यातून काम सुरु करा. महिन्यातून दोन तास -चार तास जरी काढू शकलात तरी ते काम सुरु होईल आणि पुढे मार्ग कायमच दिसत राहील.

मी इकॉलॉजिकल सोसायटीमधून 'पर्यावरण शास्त्र आणि शाश्वत विकास' या विषयात पदविका घेतलेली आहे. Reduce, reuse recycle या तत्त्वावर माझा विश्वास आहे आणि मी गेले काही वर्ष ते आचरणात आणत आहे. जमीन घेऊन खूप झाडं लावण्याचं माझं स्वप्न आहे.

माझ्या एकूणच प्रवासात माझ्या शाळेतल्या मैत्रींचे अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. त्या नेहमीच मला मदत करायला, मार्गदर्शन करायला आणि माझ्यात सुधारणा करायला माझ्या बरोबर असतात. ३८ वर्षांनंतरही आम्ही अजूनही नियमित भेटतो व वैचारिक देवाण-घेवाण करतो.

RAPID FIRE

१. आवडता चित्रपट – Sound of Music
२. आवडत पुस्तक – पु. ल. देशपांडे- व्यक्ती आणि वल्ही, Fountainhead
३. आरोग्य क्षेत्रातली प्रेरणादायी व्यक्ती – डॉ. एव्हिटा फर्नांडीस (खूप मोठं काम करतात हैद्राबादमध्ये)
४. आवड/ छंद- चित्रकला, cycling, शास्त्रीय गाणं, trekking, प्रवास करायला आवडतो.
५. पहिली प्रतिक्रिया – हॉस्पिटल – परवडेल पण आधुनिक आणि compassionate staff असणारं
६. ग्रामीण विकास – अर्थ- सामाजिक सर्वांगीण विकास
७. आरोग्य- मानसिक आणि शारीरिक दोन्हीचा विकास.

वैशाली बिनीवाले (पाटणकर)

vaishalibiniwale@yahoo.com

मुलाखत व शब्दांकन – ईशा कान्हेरे, चिन्मयी खरे संपादन – मानसी बोडस, पल्लवी गोखले – नगरकर

आरेखन व मांडणी – निशिंगंधा खलदकर

Write to us : jpp51_51@jnanaprabodhini.org